

All in all this is a unique book on the Polish market as it is a mind-blowing eye-opener for all those who have till now seen China as an exporter of labor-consuming goods only.

*Jarosław Zawadzki
Department of Sinology
on Faculty of Humanities
at John Paul II Catholic University
of Lublin*

Konfucjanizm i jego współczesne interpretacje, red. ROMAN SŁAWIŃSKI, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe AKSON, 2013, ss. 96. ISBN: 978-83-7452-069-0.

W rzeczywistości azjatyckiej niezwykle trudno zrozumieć współczesne realia bez zrozumienia przeszłości. Taki pogląd wydaje się przyświecać Twórcom monografii *Konfucjanizm i jego współczesne interpretacje* pod redakcją wybitnego polskiego sinologa prof. Romana Sławińskiego. Wśród sześciu Autorów opracowania znaleźli się pracownicy Instytutu Kultur Śródziemnomorskich i Orientalnych Polskiej Akademii Nauk (Roman Sławiński, Karin Tomala, Nikolas Levi, Olga Barbasiewicz) oraz Katedry Sinologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego im. Jana Pawła II (Katarzyna Pejda, Andrzej Hałas).

Publikacja w zwięzły i przejrzysty sposób prezentuje współczesny, nowy konfucjanizm, źródła jego rozwoju, jak też mechanizmy służące jego adaptacji w rzeczywistości wschodnioazjatyckiej. Tradycja konfucjańska, do której współcześnie odwołują się społeczności regionu, staje się istotnym kryterium w określaniu własnej tożsamości. Ważną częścią monografii jest uwzględnienie doświadczeń Japonii, Korei i Tajwanu w zakresie wykorzystywania społecznych funkcji nowego konfucjanizmu. Skłania to Autorów do postawienia jakże aktualnego dzisiaj pytania, w jakim zakresie mogą one stać się również udziałem Chin.

Jak należy traktować doktrynę konfucjańską – jako system filozoficzny czy raczej religijny? To pytanie pojawia się już na początku książki. Skłaniając się ku pierwszej opcji, należałoby odpowiedzieć, że nie będąc religią konfucjanizm w istocie zajął jej miejsce, wypełniając tę przestrzeń, która w innych kulturach była i jest zarezerwowana dla religii. Należy zwrócić uwagę, że sam termin „konfucjanizm” wprowadza wiele nieporozumień, gdyż to nie do końca właściwa nazwa tradycji upowszechnionej wśród państw Azji Wschodniej. Szesnastowieczni jezuiti wdrożyli ów termin, który nieco zawężyło pole widzenia. Właściwa tradycja *Ru* zaczyna kształtować się bowiem kilka stuleci przed narodzeniem samego Konfucjusza (551-479 p.n.e.) i sięga swoimi korzeniami do początków panowania chińskiej dynastii Zhou (XI-III wiek p.n.e.).

Chińskie terminy *ruxue* (nauka), *rujia* (szkoła) oraz *rujiao* (wiara) obrazują wielowymiarowość samej doktryny.

Konfucjanizm jako system filozoficzny określa miejsce człowieka w strukturze społecznej. Takie elementy jak kolektywny model funkcjonowania i podejmowania decyzji, hierarchiczne stosunki, podporządkowanie ojcu jako najstarszemu w rodzinie, widoczne na poziomie rodziny, automatycznie przenoszone są na wyższe szczeble społecznej integracji. Struktura hierarchiczna, w której założeniem jest posłuszeństwo i szacunek wobec władzy, dostrzegalna jest również w sferze publicznej. W rodzinie, traktowanej jak podstawowa komórka społeczna, każdy człowiek ma jasno określone miejsce i przypisany zakres obowiązków. Prawodawstwo zawsze stało po stronie głowy rodziny. Szacunek względem ojca był wyrazem pobożności każdego Chińczyka. Rodzina ponosiła kolektywną odpowiedzialność za czyny swoich członków, zarówno w pozytywnym jak i negatywnym tego słowa znaczeniu. Status społeczny określał powinności i obowiązki członka każdej wspólnoty, wyznaczał jego miejsce w strukturze społecznej, jak również wskazywał, w jaki sposób budować relacje z innymi ludźmi. Państwo stawało się wspólnym przedsięwzięciem, gdzie obywatele dzielą się owocami swojej pracy. Mając to na uwadze, łatwo zrozumieć, dlaczego w Azji Wschodniej występuje większe aniżeli na Zachodzie zaufanie do instytucji publicznych oraz większy szacunek wobec osób sprawujących władzę.

Rządząca w Chinach partia komunistyczna instrumentalnie sięga dzisiaj po rozwiązania konfucjańskie. Tradycyjnie władza była zobowiązana zarówno do utrzymania porządku społecznego poprzez respektowanie właściwych norm moralnych, jak i zaspokojenie potrzeb materialnych własnych obywateli. W sytuacjach, kiedy rządzący o tym zapominali, realizując partykularne interesy, lud uzyskiwał moralne uzasadnienie dokonania buntu, obalenia złego władcy i zastąpienia go innym. Partia komunistyczna stara się przesunąć punkt ciężkości na płaszczyznę gospodarczą. Uwypukla znaczenie harmonii i zachowania równowagi społecznej. Podkreśla wagę stabilności wewnątrz państwa, jak i pokojowego otoczenia poza jego granicami dla pomyślnej realizacji polityki rozwojowej. Rewitalizacja konfucjanizmu, odbywająca się dzisiaj w połączeniu z pozyskiwaniem przydatnych elementów kultury zachodniej, stanowi ważny element dokonującego się procesu modernizacji w Państwie Środka.

Rola i znaczenie doktryny konfucjańskiej bardzo silnie zaznacza się w płaszczyźnie gospodarczej. Szybki rozwój gospodarczy Chin od końca lat 70. ubiegłego stulecia, a także doświadczenia Japonii oraz azjatyckich tygrysów każą uważnie spojrzeć na mechanizmy rządzące regionalnymi strukturami gospodarczymi i dostrzec ich wyraźne powiązanie z miejscową tradycją i kulturą. Rozpatrując zależności między konfucjanizmem a rozwojem gospodarczym, należy uwypuklić przede wszystkim aspekt kolektywny, skorelowany ze świadomością powinności, nakazujący wszystkim obywatelom włączenie się do budowy potęgi państwa. Familizm, będący odzwierciedleniem zasad występujących w rodzinie, zauważalny jest również w organizacji i sposobach zarządzania w urzędach publicznych, przedsiębiorstwach państwowych czy instytucjach banko-

wych. Kolektywny sposób podejmowania decyzji, sposoby zarządzania w strukturze hierarchicznej, wysoki poziom oszczędności, poszanowanie dla własności publicznej, dyscyplina w pracy czy silnie wykształcona świadomość przynależnych obowiązków – to tylko wybrane elementy charakterystyczne dla tego modelu.

Oddana do rąk czytelników książka stanowi pionierskie opracowanie na temat współczesnego konfucjanizmu. Składa się z sześciu tematycznie powiązanych ze sobą rozdziałów, które kompleksowo przybliżają czytelnikowi istotne zagadnienia, niezbędne dla zrozumienia przemian społecznych w państwach kręgu konfucjańskiego.

W rozdziale pierwszym, pt. *Spoleczna funkcja „współczesnego, nowego konfucjanizmu”*, autorstwa prof. Romana Sławińskiego, zarysowano ewolucję samego pojęcia nowego konfucjanizmu, wpływu nań innych doktryn, jak również skutków wykorzystania wybranych elementów tej doktryny w państwach Azji Wschodniej. Rozważania te stanowią niejako wprowadzenie do tematyki poruszanej w całej książce. Ważne pytanie postawione w tym rozdziale koncentruje się wokół możliwości adaptacji konfucjanizmu we współczesnych Chinach. Interpretacja tego zagadnienia odbywa się z uwzględnieniem sposobu interpretacji podstawowych pojęć konfucjańskich z przeszłości (humanitarność, sprawiedliwość, lojalność i szczerłość), efektów japońskich doświadczeń, porażki ortodoksyjnego maoizmu i zwycięstwa sektora prywatnego nad kolektywnym, jak również popularności idei zachodnich. Odrębny, niezwykle interesujący fragment rozdziału stanowi opis dysput wokół współczesnego konfucjanizmu prowadzonych wśród chińskich filozofów.

Rozdział drugi, pt. *Rozwój społeczeństwa obywatelskiego w Chinach*, autorstwa prof. Karin Tomali, przedstawia złożony proces kształtowania się i rozwoju społeczeństwa obywatelskiego w Chinach. Podkreślono, że pluralizm w Chinach przejawia się w różnych formach. Są to choćby zachęty do rozwijania bardziej niezależnej działalności gospodarczej. Nowa strategia rozwoju nakreślona przez partię komunistyczną, jak również pogarszająca się sytuacja społeczna i ekologiczna w kraju wytworzyły warunki dla wykształcenia się określonych form społeczeństwa obywatelskiego w postaci różnorodnych organizacji pozarządowych. Zasadnicze pytanie dotyczy zakresu i jakości ich współdziałania z instytucjami władzy centralnej i lokalnej. Biorąc pod uwagę fakt, że władza i społeczeństwo zawsze były ze sobą powiązane, działalność indywidualna nie miała uzasadnienia. W sytuacjach kryzysowych państwo autorytarne zmuszone jest jednak wykorzystywać zaangażowanie społeczne do rozwiązywania palących problemów.

Kolejny rozdział, zatytułowany *Konfucjanizm na Półwyspie Koreańskim – wybrane aspekty*, autorstwa Nicolasa Leviego, obrazuje historię konfucjanizmu w Korei, począwszy od VI wieku aż po czasy współczesne. Istotne spostrzeżenie uwypukla znaczenie silnych związków konfucjanizmu z szamanizmem, będącym ważnym elementem wierzeń ludowych, jak również z religiami, które pojawiły się i rozwinęły na półwyspie na przestrzeni ostatniego półwiecza.

W rozdziale czwartym, pt. *Reinterpretacja najważniejszych pojęć „Dialogów konfucjańskich”*. Klasterowy koncept „ren” Katarzyna Pejda w nowatorski sposób przedstawia złożony z wielu pojęć koncept *ren*, umiejscawiając go w modelu będącym wielowymiarową relacją.

W rozdziale piątym publikacji, zatytułowanym *Jan Paweł II wobec działalności misjonarzy w Chinach oraz zagadnień konfucjanizmu*, Andrzej Hałas kreśli schemat adaptacji chrześcijaństwa w Chinach w perspektywie historycznej. Wiele miejsca poświęca sytuacji chrześcijan w Chinach i postrzeganiu konfucjanizmu w okresie pontyfikatu papieża Jana Pawła II.

Ostatni rozdział, pt. *Konfucjanizm w Japonii – teoria a praktyka we współczesnym społeczeństwie*, autorstwa Olgi Barbasiewicz, przedstawia krótką historię adaptacji konfucjanizmu w warunkach państwa japońskiego. Ważną część stanowią odwołania do współczesnych realiów uwypuklające silne związki konfucjanizmu z rodzimą gospodarką, edukacją oraz kulturą.

Publikacja stanowi niezwykle rzetelne opracowanie naukowe na temat roli konfucjanizmu w państwach Azji Wschodniej. Przygotowano ją wedle standardowego układu prac badawczych, z szerokim uwzględnieniem własnych badań oraz przy wykorzystaniu cennych materiałów źródłowych. Z pełnym przekonaniem książkę można polecić nie tylko nauczycielom akademickim oraz studentom zgłębiającym tajniki obcych kultur, ale również przedstawicielom środowisk politycznych i gospodarczych decydujących o kształcie polityki zagranicznej i gospodarczej Polski, szczególnie w odniesieniu do regionu Azji Wschodniej.

Łukasz Gacek
Instytut Bliskiego i Dalekiego Wschodu
Uniwersytetu Jagiellońskiego